

РОЗВИТОК ЧИТАННЯ З РОЗУМІННЯМ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ЗАПИТАНЬ ТА ЗАВДАНЬ ПІДРУЧНИКА «ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА» 5 КЛАС (АВТОРИ: БІЛОСКАЛЕНКО Н.І., ФІДКЕВИЧ О.Л.)

Фідкевич Олена,
кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин
і зарубіжної літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
Київ, Україна

 elena.fid@ukr.net

У Законі «Про повну загальну середню освіту» (2020 р) мету системи загальної середньої освіти в Україні визначено як забезпечення «всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству» (Закон, 2020).

Досягнення цієї мети здійснюється шляхом формування в учнів/учениць закладів загальної середньої освіти ключових компетентностей, які забезпечуватимуть їхню ефективність та успішність у житті. Сформованість ключових компетентностей проявляється через наскрізні уміння, серед яких чільне місце займає спільне для всіх ключових компетентностей уміння читання з розумінням, адже читання є важливим важливим способом відкриття світу дитиною, законів функціонування людського суспільства у різних сферах.

У Державному стандарті базової середньої освіти (п. 9) читання з розумінням репрезентовано як «здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання і усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, уміння виявляти приховану і очевидну інформацію, висловлювати припущення, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту після його аналізу і добору контраргументів» (Державний стандарт, 2020).

У контексті вивчення зарубіжної літератури розвиток уміння читати з розумінням передбачає передусім залучення учнів та учениць до активного і продуктивного діалогу з текстом. Упродовж цього діалогу учень/учениця реагує на прочитане, пояснює свої реакції, відгукується на різні ідеї, аналізує, висуває гіпотези, прогнозує, дає оцінки, висноває. У такий спосіб поступово у дітей формуються навички критичного читання як способі опрацювання текстів, що передбачає усвідомлене сприйняття прочитаного й формування та висловлення власної думки про нього. Таке читання дає можливість обмірковувати текст і свої думки стосовно тексту, а також причини, які пояснюють власну позицію.

Учень/учениця вчиться ставити мету читання, використовувати різні види читання для досягнення мети, акцентувати увагу на структурних елементах тексту, визначити організацію тексту, відповідати та ставити запитання за текстом, аргументовано висноувати.

Важливо розуміти, що сприйняття художніх текстів учнями/ученицями відрізняється від сприйняття наукових, науково-популярних текстів передусім тим, що вони мають емоційну і естетичну складову. Тому і сприйняття змісту літературних творів не має бути спрощеним і репродуктивним. Автори підручників, учителі мають урахувати емоційні та естетичні враження дитини від художнього твору у процесі його вивчення, адже саме художня картина світу, представлена письменником готує виникнення інтелектуальної рефлексії та формує здатність розуміти ідеї, проблематику твору, авторську позицію.

Важливу роль у розвитку уміння читання з розумінням має відігравати шкільний підручник з літератури як основна навчальна книга. Наведемо приклад реалізації завдання розвитку уміння читання з розумінням через систему запитань у підручнику «Зарубіжної літератури» 5 клас авторів Богданець-Білоskalенко Н.І., Фідкевич О.Л. у процесі опрацювання народної французької казки «Донька дроворуба» (Богданець-Білоskalенко, Фідкевич, 2022). Тексту казки у підручнику передує невеличкий навчальний текст, у якому в доступній формі визначено особливості французьких народних казок та ідейно-тематичну специфіку казки «Донька дроворуба», тлумачиться теоретичне поняття «мандрівний сюжет», яке відтворено у цій казці та яке буде актуалізовано у процесі роботи з її текстом.

Запитання та завдання до тексту подано в підручнику в певній послідовності.

1. Чим зацікавила вас ця казка? Якими ви уявляєте її героїв/героїнь?
2. Чим відрізняється Маріон від своїх сестер? Чому вона погодилася поборатися із Чудовиськом?
3. Чому Маріон послухалася своїх сестер, а не чоловіка? Чи завжди потрібно погоджуватися на чийсь пропозиції?
4. Які неймовірні пригоди відбуваються з Маріон?
5. Які чарівні сили їй допомагають? Чому вони стають жінці в пригоді?
6. Які події повторюються в казці? З якою метою використано ці повтори?
7. Знайдіть зачин і кінцівку. Яку роль вони відіграють?
8. Визначте основну ідею казки.

9. Складіть план казки та перекажіть її стисло з метою зацікавити нею друзів і своїх близьких (усно).

10. Які риси характеру об'єднують падчерку із «Пані Метелиці» і Маріон?

11. Прочитайте українські народні казки «Наречений вуж»; «Рак неборак та його вірна дружина». Чим вони подібні до казки «Донька Дроворуба»?

12. Дайте розгорнуту письмову відповідь на запитання: «Що допомогло Маріон досягти своєї мети?»

У цій системі кожне із завдань має свою дидактичне завдання. Перше запитання – це актуалізація емоційного сприйняття твору дітьми, їхньої уяви.

Друге та третє спрямовані на виявлення сприйняття твору, перевірки розуміння дітьми мотивів поведінки персонажів казки. Ставлячи такі запитання, необхідно враховувати важливість проблематики твору особисто для дітей, звертатися до їхнього особистого досвіду (Запитання №3).

Четверте – сьоме запитання мають на меті опрацювання сюжету казки та визначення його ролі у висвітленні ідейного спрямування твору. Ці запитання до казки мають двокомпонентну структуру (складаються із двох запитань, при цьому друге запитання «розгортає» перше та спрямовано на усвідомлення функцій елементів композиції у розгортанні сюжету). Важливо, щоб відповіді на ці запитання учні/учениці супроводжували цитатами із тексту у якості аргументів на підтвердження своєї думки. Ця робота готує дітей до осмислення ідеї твору та дає можливість відповісти на восьме запитання.

Завдання 8–9 спрямовані на розвиток умінь скласти план та відтворювати зміст казки, визначаючи мету переказу, на розвиток умінь порівняння персонажів різних казок (зарубіжних і українських) з метою розширення контексту казки, давати письмові розгорнуті відповіді на проблемні запитання.

Така система завдань «від емоційного сприйняття до аналізу авторського тексту та створення власних текстів» забезпечує продуктивний діалог з твором, дає учням і ученицям можливість висловити свої судження щодо нього, розвиває навички критичного мислення, творчу уяву, формуючи важливе вміння читання з розумінням, яке забезпечує навчальну ефективність учнів/учениць не тільки на уроках літератури, а й на уроках інших предметів.

Використані джерела

Богданець-Білоskalенко, Н. І., Фідкевич, О. Л. (2021). Зарубіжна література: підручник для 5 кл. закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота. https://pidruchnyk.com.ua/1687-5_zarlit_bogdanec.html

Державний стандарт базової основної освіти, 2020. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>

Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020. https://urst.com.ua/act/pro_povnu_zagalnu_serednyu_osvitu